

РЕЗУЛЬТАТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ АДАПТОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглянуто проблеми адаптації майбутніх соціальних педагогів до їх професійної діяльності.

Ключові слова: *адаптація, професійна діяльність, дезадаптація, соціальне середовище, соціально-психологічна адаптація.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальним проблемам адаптації молоді до нових умов життєдіяльності та взаємин у соціальній групі присвячені праці вітчизняних (В.Л. Кікоть, В.А. Петровський, О.В. Симоненко, Т.В. Середа, О.І. Гончаров, А.Д. Ерднієв, М.І. Лісіна, А.В. Фурман) та зарубіжних учених (Е. Еріксон, Д. Клаузен, З. Фройд та ін.). В окремих психологічних дослідженнях вирішуються завдання адаптації молоді до навчання у вищих навчальних закладах (О.І. Борисенко, А.В. Захарова, В.А. Кан-Калік, М.В. Левченко, О.Г. Мороз, В.С. Штифурак та ін.). Увага дослідників в основному зосереджується на вивченні різноманітних факторів, у тому числі й особистісних властивостей, які спричинюють процес дезадаптації студентів. Активно розробляються проблеми адаптації молодих робітників до виробництва (О.І. Алексєєв, Л.І. Ларюнова, В.Ф. Моргун, В.А. Семиченко, М.М. Шкодін). У працях розкривається певна спрямованість вивчення адаптації, факторів, форм, критеріїв, показників і підходів до адаптаційного процесу.

Проте, слід зазначити, що проблема адаптації майбутніх соціальних педагогів до їх професійної діяльності в умовах організації навчально-виховного процесу є мало дослідженою і потребує більш глибокого розгляду і осмислення. Особливої уваги вимагає процес набору студентів за спеціальністю «Соціальна педагогіка», їх адаптація до умов навчання у вищій школі, специфіка вибору форм і методів організації навчально-виховної роботи, ознайомлення зі специфікою соціально-педагогічної діяльності та наступна адаптація до майбутньої професійної діяльності в якості соціального педагога.

Актуальність нашого дослідження визначається необхідністю знаходження оптимальних шляхів, методів удосконалення підготовки соціальних педагогів до майбутньої професійної діяльності, покращення ефективності навчально-виховного процесу, що дозволить значно оптимізувати процес підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності.

Мета: виявлення основних умов та факторів адаптації студентів за спеціальністю «Соціальна педагогіка» у вищих навчальних закладах.

Завдання: визначити обумовленість мотиваційного компоненту на процес адаптації майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності.

Наукова новизна: матеріали нашого дослідження доповнили теоретичний аспект у системі наукових поглядів на проблему адаптації майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах; поглибили знання про адаптаційні процеси та особливості їх перебігу; конкретизували уявлення про структуру процесу адаптації на різних етапах навчальної діяльності у вищому навчальному закладі та шляхи оптимізації адаптації студентів до майбутньої соціально-педагогічної діяльності в умовах вищої школи.

Соціальний педагог – відносно молода професія для сучасної України, поява якої обумовлена потребою суспільства у принципово нових підходах до соціального захисту, соціального виховання особистості, сім'ї, різноманітних груп населення. Становлення і розвиток соціальної педагогіки на ґрунті вітчизняного та зарубіжного досвіду передбачає надання компетентної допомоги різним категоріям населення, гуманізацію взаємин у соціокультурному середовищі, сприяння соціальному становленню особистості на різних вікових етапах. Вищезазначене й зумовило необхідність підготовки спеціалістів високого рівня кваліфікації для соціальної та соціально-педагогічної сфери.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що на сьогодні у соціально-педагогічній науці розроблені базові положення щодо змісту професійної підготовки соціального педагога, обґрунтовано значущість психолого-педагогічної підготовки для майбутньої практичної діяльності, проаналізовано досвід підготовки соціальних педагогів за кордоном (О.С. Андрієнко, М.Р. Баяновська, О.В. Безпалько, Н.П. Бурая, Р.Х. Вайнола, О.І. Гура, К.В. Дубровіна, І.Д. Зверєва, А.Й. Капська, Б.С. Кобзар, Л.Г. Коваль, А.О. Малько, С.Я. Марченко, Г.М. Лактіонова, В.М. Оржеховська, В.А. Поліщук).

У працях Т.О. Дмитренко, А. Лютої, Ю.Р. Мацкевич, Л.І. Мішик, О.Г. Платонова, В.М. Приходько, Л.Є. Пундик, С.Я. Харченко, Л.Л. Яковлева досліджені теоретико-методичні основи професійної підготовки соціальних педагогів, особливості професійної підготовки соціального педагога для роботи з певною категорією клієнтів. Дослідження Л. Гончого, Н. Заверіко, О. Сорочинської, Б. Шапіро, І. Шарова, З. Фалинської розкривають окремі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів.

Професійна підготовка соціального педагога – це сукупність загальних і спеціальних знань і вмінь, які забезпечують можливість роботи за певною спеціальністю. Вони набуваються в процесі теоретичного й практичного навчання у ВНЗ [4]. Отже, під професійною підготовкою соціальних педагогів ми розуміємо процес формування фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх типах та видах навчально-виховних установ і закладів соціального спрямування.

Будь-якому соціальному педагогові необхідні теоретичні, методичні знання, уміння й навички з організації виховної роботи, а також знання з психології й педагогіки. Отримання теоретичних і методичних знань забезпечує підготовку з конкретної спеціальності, а загальнопедагогічних, дидактичних і психологічних – загальну для професії педагога підготовку. Сукупність усіх цих знань і становить професійно-педагогічну підготовку соціального педагога [5].

Розглядаючи проблему навчання студентів, А.Капська відзначила, що саме рівень теоретичного осмислення дійсності, рівень наукового узагальнення відрізняє вищу школу від середньої. Суттєвим є також її зауваження про те, що рівень викладання впливає не лише на навчальну діяльність студента, але й на його майбутню практичну діяльність [4].

В основу професійної підготовки майбутнього соціального педагога Л.Мішик поклала системний, особистісно – діяльнісний та індивідуально-творчий підходи. З позиції системного підходу педагогічна освіта повинна максимально стимулювати активність основних структурних компонентів особистості соціального педагога в їхній єдності: особистісно-орієнтований підхід передбачає моделювання в процесі навчання й виховання майбутніх соціальних педагогів структури соціально-педагогічної діяльності; індивідуально-творчий підхід націлює сучасну педагогічну освіту на особистісний рівень, забезпечує виявлення й формування в студентів творчої індивідуальності. На думку авторки, продуктивності професійної підготовки можна досягти, лише орієнтуючись на особистісний потенціал студентів, що дозволяє вважати концепцію підготовки майбутніх соціальних педагогів індивідуально орієнтованою [5].

Згідно поставлених завдань нами було проведено дослідження, в процесі якого ми вивчали основні фактори, що визначають успішність адаптації студентів до майбутньої професійної діяльності та рівень їх розвитку серед студентів.

Зокрема, увага була зосереджена на мотиваційному компоненті особистості, а саме: нами розглядалась мотивація навчальної діяльності, потреба досягнення («мотив досягнення»).

Дослідження проводилось на базі факультету психології і педагогіки Глухівського національного педагогічного університету. Всього у дослідженні взяло участь 71 студент I і IV курсу за спеціальністю «Соціальна педагогіка».

Для того, щоб прослідкувати динаміку розвитку мотиваційного компоненту серед студентів за спеціальністю «Соціальна педагогіка», нами було проведено вивчення мотивації навчальної діяльності у вищому навчальному закладі та рівня розвитку потреби в досягненні («мотиву досягнення»).

Вивчаючи мотивацію навчальної діяльності, ми використовували опитувальник «Мотивація навчання у вищих навчальних закладах», запропонований Т. І. Ільїної .

Аналіз отриманих результатів свідчить, що серед студентів I курсу мотивація навчальної діяльності має низький рівень розвитку, адже основний процент складає мотивація «отримання диплому», що представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Учбова мотивація у студентів I курсу (у %)

Мотив	Загальний показник
Набуття знань	37,01
Оволодіння професією	22,14
Отримання диплому	40,85

Отже, результати проведеного дослідження свідчать про те, що у студентів I курсу загальна мотивація навчальної діяльності має провідний мотив «отримання диплому», що і обумовлює низькі показники мотивів «набуття знань» і «оволодіння професією».

Слід відзначити, що ситуація дещо змінюється в процесі навчальної діяльності. Адже серед студентів IV курсу мотивація навчальної діяльності має інші показники і знижується, про що свідчить зниження мотиву «набуття знань» і «оволодіння професією» (низький рівень), проте підвищується мотив «отримання диплому», що представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Учбова мотивація у студентів IV курсу (у %)

Мотив	Загальний показник
Набуття знань	36,99
Оволодіння професією	19,88
Отримання диплому	43,13

Аналізуючи отримані результати серед студентів I і IV курсів ми можемо сказати, що мотивація навчальної діяльності у вищому навчальному закладі має тенденцію до негативних змін і знижується, що і показано на рис.2.1.

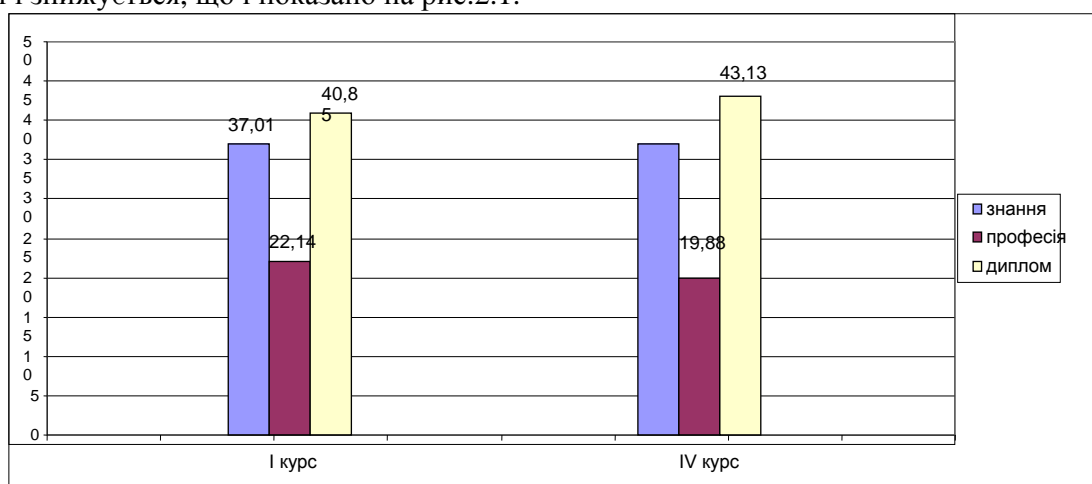

Рис. 2.1. Учбова мотивація студентів I і IV курсу (у %)

Таким чином, відзначимо, що в процесі навчальної діяльності у студентів знижуються мотиви «набуття знань» на 0,02% і «оволодіння професією» - на 2,26%, проте зростає мотив «отримання диплому» на 2,28%. Такий розподіл між показниками мотивації навчальної діяльності у вищому навчальному закладі свідчить про відсутність у студентів бажання оволодіти професією, набувати відповідних знань, як загальноосвітніх, так і спеціальних, що позначається на їх адаптації до майбутньої професійної діяльності. Можна сказати, що загалом термін навчання у вищому навчальному закладі тільки посилює мотив «отримання диплому», не формуючи бажання професійного становлення у сфері обраної соціально-педагогічної діяльності.

Для більш повного розкриття мотиваційного компоненту та його значення в процесі адаптації до майбутньої професії «Соціальний педагог» ми дослідили особливості розвитку серед студентів потреби в досягненні. Методика вимірювання потреби в досягненні («мотиву

досягнення») розроблена Ю.М. Орловим. Мотив досягнення визначається як прагнення підвищувати свої здібності і уміння на більш високому рівні в тих видах діяльності, по відношенню до яких прагнення вважаються обов'язковими. Ступінь вираження потреби в досягненні успіху в будь-якому виді діяльності (тобто ступінь зарядженості на успіх) є потребою, яка перетворюється на якість, установку.

На I курсі ми отримали показники, які свідчать про середній рівень розвитку потреби в досягненні і, в свою чергу, говорять про наявність прагнення серед студентів до оволодіння знаннями і уміннями у напрямку набуття обраної професії, що можна побачити у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Потреба у досягненні студентів I курсу (у %)

Рівень потреби у досягненні	Загальний показник
Низький рівень	0
Нижче середнього	6,06
Середній	66,66
Вище середнього	27,28
Високий	0

Відмічаючи динаміку зміни потреби у досягненні серед студентів у процесі навчальної діяльності, і, згідно отриманих результатів опитування на IV курсі, ми можемо сказати, що показники змінюються і розподіляються між двома рівнями: нижче середнього і вище середнього. Наведені результати ми можемо побачити у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Потреба у досягненні студентів IV курсу (у %)

Рівень потреби у досягненні	Загальний показник
Низький рівень	0
Нижче середнього	10,53
Середній	52,63
Вище середнього	36,84
Високий	0

Так, у студентів IV курсу ми відмічаємо, що «мотив досягнення» має загалом середній рівень розвитку – 52,63%, дещо збільшуються показники рівня «нижче середнього» - 10,53%; позитивним є підвищення «мотиву досягнення» в межах вище середнього рівня – 36,84%.

Співвідносячи отримані результати опитування, слід відмітити, що «мотив досягнення» серед студентів за спеціальністю «Соціальна педагогіка» має помітні зрушення в процесі навчальної діяльності. Адже ми бачимо, що показники потреби в досягненні серед студентів підвищились. На відміну від студентів I курсу, на IV курсі середній рівень знизився на 14,03 %, а рівень «вище середнього» збільшився на 9,56 %. Динаміку позитивних змін ми можемо прослідкувати на рис.2.2.

Мотиваційний компонент ми досліджували за допомогою методик «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі» та «Потреба в досягненні».

Вивчаючи мотивацію навчання, ми використовували опитувальник «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі», запропонований Т.І. Ільїной.

Аналіз отриманих результатів свідчить, що серед студентів I курсу основний процент займає мотивація «отримання диплому» (40,85%). На основі вивчення результатів опитування серед студентів IV курсу відмічається зниження мотивації навчальної діяльності у вищому навчальному закладі, про що свідчить зменшення прагнення до набуття знань (36,99%) і оволодіння професією (19,88%), проте підвищується мотив «отримання диплому» (43,13%).

Для більш повного розкриття мотиваційного компоненту та його значення в процесі адаптації до майбутньої професії «Соціальний педагог» ми дослідили особливості розвитку серед студентів потреби в досягненні, за допомогою методики вимірювання потреби в досягненні («мотиву досягнення»), розробленої Ю.М. Орловим.

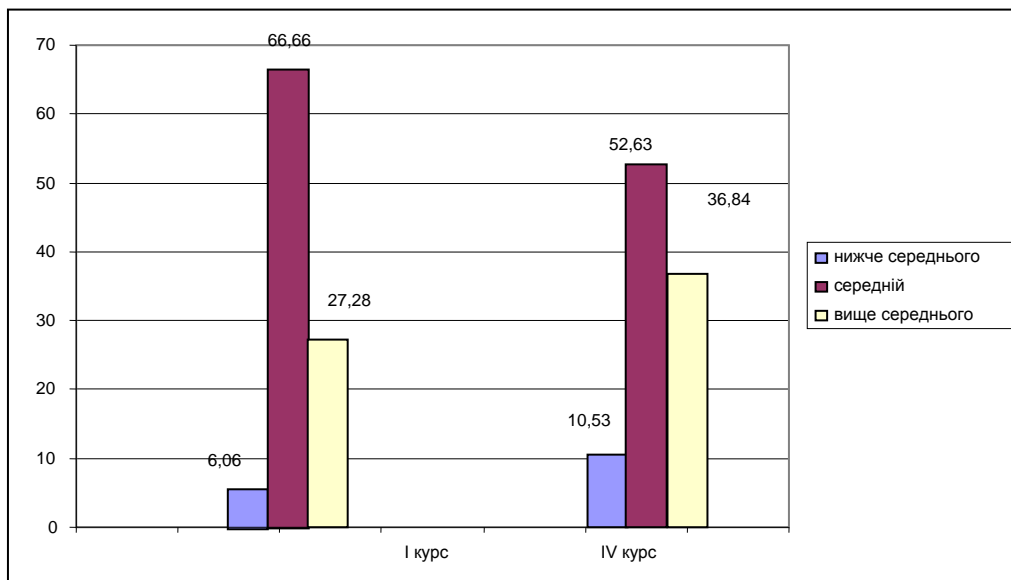

Рис. 2.2 Потреба у досягненні у студентів I і IV курсу (у %).

Аналіз результатів показав, що серед студентів I курсу потреба в досягненні має середній рівень розвитку (66,66%), що відзначається наявністю прагнення у студентів до здобуття успіху у будь-якому виді діяльності.

Належні позитивні зміни ми бачимо з результатів опитування IV курсу. Адже потреба в досягненні у них зростає близько 10%. Показники середнього рівня становлять 52,63% і 36,84% займає рівень «вище середнього».

Розглядаючи роботу з викладачами як напрямок оптимізації адаптації студентів до майбутньої професійної діяльності, ми рекомендуємо налагодити чітку систему підготовки викладачів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, забезпечити функціонування психологічної служби у вищих навчальних закладах і проведення психолого-педагогічних, методичних семінарів, з метою підвищення психологічної компетентності викладачів. Особливу увагу слід приділити взаєминам викладачів зі студентами: кожного семестру проводити опитування студентів, виявляти труднощі у професійно-педагогічному спілкуванні та навчальному процесі. Організувати і забезпечити роботу психологічного консультанта для студентів і викладачів.

Список використаної літератури

1. Ананьев Б. Г. О системе возрастной психологии / Б. Г. Ананьев // Вопросы психологии. – 1957. – № 5. – С. 28 – 36.
2. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: Методологические основы / Ю. К. Бабанский. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
3. Березовин Н. А. Адаптация студентов к жизнедеятельности вуза: психолого-педагогические аспекты / Н. А. Березовин // Выбранные научные работы БДУ. – 2001. – С. 11–25.
4. Дикая Л. Г. Регулирующая роль образа эмоционального состояния в экстремальных условиях деятельности / Л. Г. Дикая, В. В. Семкин // Психологический журнал. – 1991. – Т. 1, № 1. – С. 55-66.
5. Мішкік Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: Монографія / Л. І. Мішкік; відп. ред. Л. Г. Коваль. – Запоріжжя: Промінь, 1997. – 370 с.
6. Плотникова О. Важливість вивчення індивідуальних особливостей першокурсників у період дидактичної адаптації / О. Плотникова // Рідна школа. – 2001. – № 10. – С. 62-64.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2012.

Т. М. Тюльпа, Т. Л. Васина. Результаты педагогического эксперимента по исследованию уровня адаптации студентов к будущей социально-педагогической деятельности.

Рассматриваются проблемы адаптации будущих социальных педагогов к их профессии.

Ключевые слова: *адаптация, профессиональная деятельность, дезадаптация, социально-психологическая адаптация, социальная среда.*

T. Tul'pa, T. Vasina. Results of the Pedagogical Experiment on Studying the Level of Students' Adaptation to the Future Socio-Educational Activity.

The paper considers the problem of adaptation of future social workers to their profession.

Keywords: *adaptation, professional activities, disadaptation, socio-psychological adaptation, social environment.*